

Sjöudden

Arkeologisk utredning vid Sjöudden, del av fastigheter Tumba 7:126
och 7:152 Botkyrka socken och kommun, Södermanland

Richard Grönwall
Rapport 2004:12

Sjöudden

Arkeologisk utredning vid Sjöudden, del av fastigheter Tumba 7:126 och 7:152 Botkyrka socken och kommun, Södermanland

Richard Grönwall
Rapport 2004:12

Rapporten finns också i PDF-format på adress
www.lansmuseum.a.se

 STOCKHOLMS LÄNS MUSEUM

Box 6176 102 33 Stockholm
Tel 08-690 69 60 Fax 08-32 32 72
Besöksadress: Klarahuset, Sabbatsbergsvägen 6
Hemsida www.lansmuseum.a.se

Innehåll

Sammanfattning	5
Bakgrund	5
Topografi och fornlämningsmiljö	6
Målsättning och metod	7
Resultat	7
Diskussion och tolkning	8
Referenser	9
Tekniska och administrativa uppgifter	9

Figurförteckning

Fig 1. Blå kartan med läget för utredningsområdet markerat.	5
Fig 2. Utdrag ur Ekonomiska kartan med läget för utredningsområdet markerat.	6
Fig 3. Sökschaktning i utredningsområdets sydvästra del	8
Fig 4. Igenläggning av schakt 18 efter avslutat fältarbete.	8
Fig 5. Schaktplan	10

Tidaxel: Mats Vänehem

© Stockholms läns museum
Produktion: Stockholms läns museum
Redaktionell bearbetning: Åsa Lundström
Planer: Richard Grönwall

Allmänt kartmaterial: Lantmäteriverket. Medgivande 97.0133
Stockholm 2004

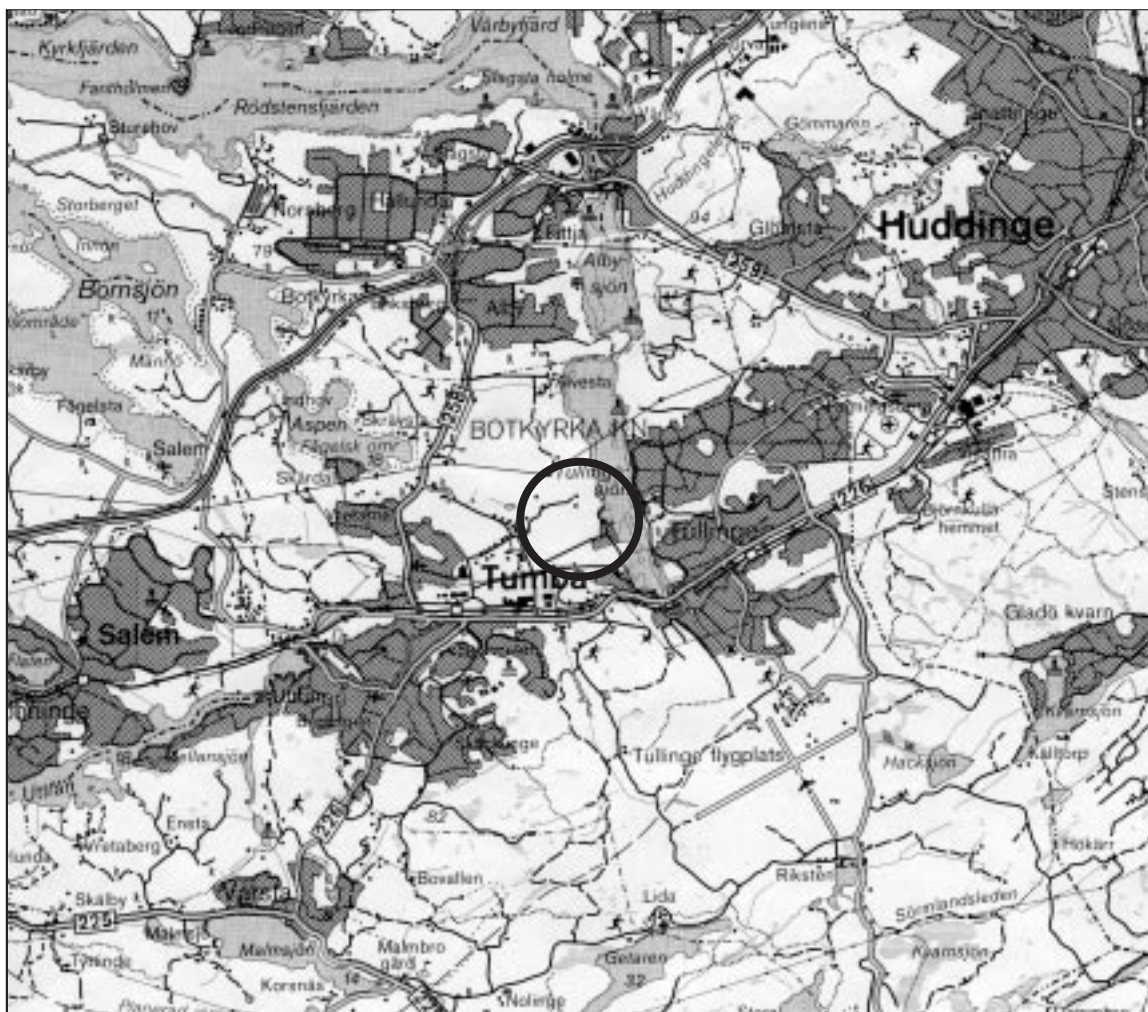

Fig 1. Blå kartan med läget för utredningsområdet markerat. Skala 1: 100 000

Sammanfattning

Stockholms läns museum har under april 2004, på uppdrag av Liljestrand Bygg- rådgivning AB, utfört en arkeologisk utredning vid Sjöudden i Botkyrka socken och kommun. Arbetet har syftat till att ta reda på om det inom utredningsområdet (fig 2) finns tidigare ej kända lämningar av antikvariskt intresse. Utredningen har innefattat arkiv- och kartstudier, fältinventering samt sökschaktning med grävmaskin. Utifrån resultaten av den arkeologiska utredningen bedömer Stockholms läns museum att utredningsområdet saknar lämningar av antikvariskt intresse.

Bakgrund

Botkyrka kommun planerar att bebygga området Sjöudden med cirka 200 nya lägenheter. Ett detaljplaneprogram för området har presenterats av Tekniska förvaltningen vid Botkyrka kommun. Inför detaljpaneläggnen skall en samråds-

Under historisk tid har området först nyttjats som äng och senare, under 1800-talet och framåt, som åker till Hamra by samt det till byn hörande torpet Räfteorp/Högtorp. Hamra by är belagt i skrift sedan slutet av 1200-talet och Räfteorp nämns första gången år 1539 då det skrivs som *Repzetorp* (Janzon & Rahmqvist 2002:53ff). Eventuellt omnämns dock Räfteorp redan 1465 då Ingrid Larsdotter skänker ängen *Raefzaengh* med tillhörande torpstället *Hygnesbodha* till gråbrödraklostret i Stockholm (a.a.). Hygnesbodha skulle i så fall vara en äldre benämning på Räfteorp, vilket senare även benämns Högtorp.

Hamra by blev under 1700-talet säteri och bebyggdes med sätesbyggnad. År 1894 köptes Hamra gård av AB Separator i avsikt att driva ett mönsterjordbruk för att effektivisera och förbättra mjölkproduktionen. Köpet fick flera konsekvenser för jordbruket vid Hamra. Bland annat genomfördes omfattande markarbeten där åkrarna täckdikades och dränerades (Mörkfors & Ullén 1988:77).

Kulturlandskapet kring Hamra gård bär en förhållandevis ålderdomlig prägel och ett flertal fornlämningar vittnar om byns och områdets förhistoriska rötter (fig 2). Öst om lämningarna efter Hamra gamla bytomt (RAÄ 412) ligger ett järnåldersgravfält med cirka 25 gravar (RAÄ 189) och strax norr och väst om detta ytterligare fyra gravar samt en stensträng (RAÄ 187, RAÄ 188). På berget öst om UO ligger en fornborg (RAÄ 195) och inom denna ligger två stycken stensättningsliknande lämningar (RAÄ 193).

Målsättning och metod

Utredningens syfte har varit att fastställa om det inom UO finns tidigare ej kända lämningar av antikvariskt intresse. Initialt företogs en byråinventering i vilken ingick arkiv-, kart- och litteraturstudier. Vidare företogs en fältinventering, där området besiktigades okulärt i syfte att dokumentera eventuella lämningar synliga ovan mark. Utredningen har även innefattat sökschaktning med grävmaskin på valda ytor inom UO. Detta arbete har inneburit att marken schaktats bort i tunna skikt ned till anläggnings- eller fyndförande nivå, eller till en nivå vilken bedömts vara opåverkad av människa. Grävda ytor har återställts efter fältarbetets avslutande.

Resultat

Utredningsområdet ligger förhållandevis lågt. Högst belägna är ytorna i områdets sydvästra och centrala delar vilka är belägna cirka 10 meter över havet. De delar som ligger under 5-metersnivån har torrlagts först under historisk tid. Dessa avskrevs därför som antikvariskt ointressanta på ett tidigt stadium i utredningen.

Vid fältinventeringstillfället kunde ingenting observeras inom UO som bedömdes vara av antikvariskt intresse. Däremot bör områdena direkt väst om och utanför UO betraktas som intressanta. Framförallt gäller detta ytan mellan UO sydvästra

Fig 3. Sökschaktning i utredningsområdets sydvästra del (S5). Foto Richard Grönvall.

Fig 4. Igenläggning av schakt 18 efter avslutat fältarbete. Foto Richard Grönvall.

delar och gravfältet RAÄ 189. Denna ligger drygt 10 meter högre än UO och utgör ett gynnsamt boplatssläge i direkt anslutning till gravfältet. Höjdplatåns sydöstra sida har sannolikt schaktats ur i samband med grus- eller sandtäkt vid något tillfälle.

Sökschaktningen koncentrerades till höjdpartierna i de sydvästra och centrala delarna av UO (fig 5). Sammanlagt grävdes 21 sökschakt. Schaktens bredd uppgick till 1,3 meter medan längden varierade mellan 4,5 och 27 meter. Den sammanlagda schaktytan uppgick till cirka 210 m².

Inget av schakten innehöll antikvariskt intressanta lämningar. Ingenting talar heller för att lämningar skulle kunna finnas på omkringliggande lägre ytor inom UO. Då schaktens innehåll var förhållandevis likartat över hela ytan redovisas detta inte i tabellform utan presenteras i stället här. Det stora flertalet schakt innehöll ett 0,3 meter tjockt ploglager och därunder opåverkad lerig mo. Schakt 8 innehöll, under ett 0,2 meter tjockt ploglager, opåverkad morän. Endast enstaka fragment av tegel påträffades i ploglagret vid sökschaktningen.

Diskussion och tolkning

Inga lämningar av antikvariskt intresse har påträffats inom UO. Den främsta orsaken till detta ligger sannolikt i områdets låga höjd över havet. En hypotes inför sökschaktningen var att det eventuellt kunde finnas lämningar efter en broläggning eller brygga mellan eller i anslutning till impedimentet i väst och/eller borgberget i öst. Några sådana lämningar har dock inte påträffats. Eventuellt kan lämningar ha odlats bort under 1800- och 1900-talet.

Referenser

- Mörkfors, G & Ullén, I. 1988. *Botkyrka. Kulturmiljöinventering. Del I och II av kulturminnesvårdsprogram*. ISBN 91-87440-00-8. Botkyrka kommun. Tumba 1988.
- Janzon, K. & Rahmqvist, S. 2002. *Det medeltida Sverige. 2 Södermanland: Tören 2:1: Svartlösa, Sotholm*. ISBN 91-7209-240-8. Riksantikvarieämbetet. Stockholm 2002.

Kartmaterial

SGU. 1968. *Geologiska kartbladet*. Stockholm SV serie Ae nr 4. Sveriges geologiska undersökning. Stockholm 1968.

Tekniska och administrativa uppgifter

Stockholms läns museum dnr: 2004:009
SSLM projektnr: 53320
Landskap: Södermanland
Kommun: Botkyrka
Socken: Botkyrka
Ekonomiska kartan: 101 3d Tullinge
Belägenhet: X656723 Y161766 (RT 38)
Arkeologisk personal: Kjell Andersson och Richard Grönwall
Undersökningsperiod: april 2004
Arkivmaterial: Förvaras på Stockholms läns museum

Fig 4. Schaktplan. (Schaktens storlek har överdrivits för läsbarheten). Kartan upprättad med Ekonomiska kartan som grund av Richard Grönvall.